

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”... det finns ingen likvärdig skola...”

En jämförande studie av hur lärare arbetar med skolans demokratiska uppdrag

Jessica Johansson & Sofie Forslid

Inriktning/specialisering: Lau395

Handledare: Henrik Lundberg

Examinator: Anna-Karin Kollind

Rapportnummer: VT12-2480-14

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”... det finns ingen likvärdig skola...” - En jämförande studie av hur lärare arbetar med skolans demokratiska uppdrag

Författare: Jessica Johansson & Sofie Forslid

Termin och år: VT 2012

Kursansvarig institution: Lau395: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Henrik Lundberg

Examinator: Anna-Karin Kollind

Rapportnummer: VT12-2480-14

Nyckelord: Demokrati, Skolans demokratiska uppdrag, Socioekonomisk status

Sammanfattning:

I Skolinspektionens kvalitetsundersökning från februari 2012 togs beslut gällande hur två skolor uppnår det demokratiska uppdraget. Skolorna ligger i olika områden, ett med hög socioekonomisk status och ett med låg. Skolan som har låg status har fått kritik för hur de hanterar det demokratiska uppdraget. Den andra skolan har inte fått någon sådan kritik. För att försöka förstå varför det förhåller sig på detta sätt, har vi genomfört en undersökning vars syfte är att jämföra hur lärare på två skolor som är belägna inom två områden med olika socioekonomisk status arbetar med skolans demokratiska uppdrag.

Undersökningen har genomförts med hjälp av kvalitativa halvstrukturerade intervjuer med fyra lärare. Intervjuerna genomfördes enskilt och var utformade för att få ut faktisk information, åsikter, attityder, berättelser samt livshistorier. Det transkriberade intervjumaterialet analyserades med hjälp av meningskoncentring i syfte att jämföra lärares tankar och arbetssätt om det demokratiska uppdraget.

Resultatet visar att det inte finns någon likvärdighet i skolan, eftersom det existerar olika förutsättningar för skolor och dess lärare att arbeta med det demokratiska uppdraget. En slutsats som vi drar utifrån vårt material är att skolans sammanhållning och ledning påverkar skolans möjlighet att bedriva det demokratiska uppdraget, vilket i sin tur påverkar elevernas förutsättningar att utveckla en god demokratisk kompetens och att bli aktiva demokratiska medborgare. Bristen på en likvärdig skola, när det gäller skolans demokratiska uppdrag, kan på sikt hota det demokratiska samhället, eftersom eleverna inte ges samma möjligheter att utvecklas till aktiva demokratiska medborgare.

Förord

Efter fyra års utbildning är vi nu färdigutbildade låg- och mellanstadielärare. Inom en snar framtid kommer vi att ha ansvar för en egen klass och deras undervisning. Sedan Lgr11, med dess starka betoning av skolans demokratiska uppdrag, trädde i kraft det senaste året har vi, funderat en hel del över hur vi ska kunna arbeta med skolans demokratiska uppdrag. Denna uppsats är resultatet av dessa funderingar.

Under arbetet med uppsatsen har vi fått mycket stöd av vår handledare Henrik Lundberg, vi vill därför ge honom ett stort tack!

Jessica Johansson & Sofie Forslid

Göteborg, 2012-05-21

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Syfte	3
2.1. Frågeställningar.....	3
3. Bakgrund	4
3.1. Beslut av Skolinspektionen.....	4
3.2. Befolkningsdata och sociala indikatorer.....	4
3.3. Lgr 11.....	4
4. Teoretisk anknytning	6
5. Tidigare forskning	8
6. Metod	14
6.1. Kvalitativa intervjuer.....	14
6.2. Urval.....	14
6.3. Tillvägagångssätt.....	15
6.4. Etiska hänsynstaganden.....	16
6.5. Reliabilitet och validitet.....	16
6.6. Metoddiskussion.....	16
7. Analys och resultatredovisning	18
7.1. Tema1: Lärares tankar om och arbete med skolans demokratiska uppdrag.....	18
7.2. Tema 2: Den demokratiska gemenskapen, kulturen och klimatet på skolan.....	23
7.3. Tema: 3 Skilda förutsättningar för skolor och dess lärare att bedriva det demokratiska uppdraget beroende på i vilket socioekonomiskt område skolan är belägen.....	25
8. Diskussion	27
8.1. Resultatdiskussion.....	27
8.1.1. Slutsatser om pedagogers tankar om skolans demokratiska uppdrag.....	27
8.1.2. Undersöknings resultatets reliabilitet och validitet.....	29
8.2. Sammanfattande diskussion.....	30
8.3. Vidare forskning.....	30
9. Referenslista	31
Bilagor	

1. Inledning

Vårterminen 2011 trädde en ny läroplan i kraft, Lgr11. En stor skillnad mellan den tidigare läroplanen, Lpo94, och den nuvarande Lgr11 är att den senare lägger större tyngd på skolans demokratiska uppdrag. Skolas verksamhet måste genomsyras av ett demokratiskt klimat och arbetssätt. Skolans demokratiska uppdrag innebär att undervisningen ska bedrivas i demokratisk anda och att alla som är verksamma i skolan ska förmedla samhällets grundläggande värden till eleverna. Skolans verksamhet ska även innefatta de demokratiska principerna, att få påverka, ta ansvar och vara delaktig. Målsättningen är att elever i framtiden ska besitta tillräckligt god demokratiskt kompetens för att kunna delta och känna medansvar för rättigheter och skyldigheter i det demokratiska samhället (Skolverket 2011).

För att kunna bedriva en undervisning som genomsyras av en demokratisk anda krävs att lärare har såväl praktisk som teoretisk kunskap om demokrati. Besitter lärare i dagens skola denna kunskap? Motsvarar deras kunskaper och deras praktik Lgr11:s krav på en verksamhet som uppfyller skolans demokratiska uppdrag?

Skolinspektionen är den myndighet som gör inspektioner om hur skolorna uppfyller sitt demokratiska uppdrag. Skolinspektionens utlåtanden och beslut om huruvida skolor uppfyller detta uppdrag finns som allmän handling på deras hemsida. Det finns skolor som har uppnått skolans demokratiska uppdrag och det finns skolor som inte har gjort det. Vi menar att det är intressant att undersöka hur lärare tänker och arbetar på skolor som uppfyller det demokratiska uppdraget och att jämföra detta med hur lärare tänker och arbetar på skolor som inte uppfyller uppdraget. Efter att ha studerat flera utlåtanden och beslut om skolor, kunde en viss tendens skönjas. Det visade sig att de flesta skolor som var tvungna att åtgärda sitt arbete med det demokratiska uppdraget var belägna i områden med låg socioekonomisk status. Skolor som var belägna i områden med hög socioekonomisk status var i mindre utsträckning tvungna att vidta sådana åtgärder (www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/).

2. Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att jämföra hur lärare, på två skolor som är belägna inom olika socioekonomiska områden, arbetar med skolans demokratiska uppdrag.

2.1. Frågeställning

- Hur tänker pedagoger om skolans demokratiska uppdrag?
- Hur arbetar pedagoger med skolans demokratiska uppdrag i verksamheten?
- Har pedagoger i olika socioekonomiska områden skilda tankar och arbetssätt gällande skolans demokratiska uppdrag?

3. Bakgrund

3.1. Beslut av Skolinspektionen

I Skolinspektionens kvalitetsundersökning från februari 2012 togs beslut gällande hur två skolor uppnår det demokratiska uppdraget samt vad som behövs göras för att förbättra den demokratiska skolverksamheten. Skolorna ligger i olika områden, ett med hög socioekonomisk status och ett med låg. Skolan som har låg status har fått kritik för hur de hanterar det demokratiska uppdraget. Den andra skolan har däremot inte fått någon sådan kritik. Utlåtandet och beslutet från Skolinspektionen för skolan som inte uppfyllde målen för det demokratiska uppdraget finns i bilaga 1.3. Det finns ingen bilaga med utlåtande och beslut ifrån Skolinspektionen för skolan som uppfyllde målen för det demokratiska uppdraget, eftersom Skolinspektionen endast gör utlåtandet över sådant som behöver åtgärdas.

3.2. Befolkningsdata och sociala indikatorer

Socioekonomisk status innefattar flera olika saker. Vår undersökning kommer dock endast att behandla utbildning och etnicitet. Skolan som är belägen i området med hög socioekonomisk status, har invånare som består av få utomlands födda och som ligger på en hög utbildningsnivå. Skolan som är belägen i området med låg socioekonomisk status har en stor andel invånare födda utomlands och som ligger på en låg utbildningsnivå (Kaaling, 2010). När vi fortsättningsvis talar om hög respektive låg socioekonomisk status är det detta förhållande som vi refererar till.

3.3. Lgr 11

Skolan har ett demokratiskt uppdrag. Det innebär dels att undervisningen ska bedrivas i demokratisk anda, dels att alla som är verksamma i skolan ska förmedla samhällets grundläggande värden. Skolans demokratiska uppdrag innefattas av demokratiska principer, såsom att få påverka, ta ansvar och vara delaktig. På detta sätt ges elever inflytande över sin lärandesituation samt får träning i entreprenörskap (Skolverket, 2011).

I och med denna undervisning får elever möjlighet att utveckla förtrogenhet, kunskap samt förståelse för det svenska samhället. Detta är nödvändigt för att elever i framtiden ska kunna delta aktivt i samhällets demokratiska val och beslut. Elever ska även få möjlighet att uttrycka åsikter och tankar samt argumentera för dem, detta för att utveckla en demokratisk kompetens. I en god demokratisk kompetens ingår det att besitta förmågan att förstå en annan människa och kunna sätta sig in i hennes eller hans situation. Därför är det av stor vikt att alla som är aktiva i skolan är öppna för personliga ståndpunkter och uppmuntrar att de yttras. Lärarna ska redovisa och diskutera personliga ståndpunkter som kan innehålla skiljaktiga värderingar och problem (Skolverket, 2011).

Lärare har i uppgift att göra elever redo för att delta och känna medansvar för rättigheter och skyldigheter i det demokratiska samhället. De ska skapa möjlighet för elever att efter avslutad grundskola ha förvärvat följande förmågor: "... kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter" och "...respekterar andra människors egenvärde" samt "...leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen" (Skolverket, 2011, s.12).

All utbildningen ska vara likvärdig, oavsett i vilket område, kommun eller del av landet den bedrivs. Elever ska oavsett vilken skola de går i ges samma möjlighet att utveckla en demokratisk kompetens för att kunna leva och verka i det svenska samhället (Skolverket, 2011).

4. Teoretisk anknytning

De teorier som ligger till grund för vår undersökning och som är mest aktuella inom den statsvetenskapliga forskningen är valdemokrati, deltagardemokrati och deliberativ demokrati (Oscarsson, 2003). Här nedan beskriver vi teorierna och diskuterar hur de kan relateras till skolans demokratiska uppdrag.

Den valdemokratiska demokratimodellen ur ett samhälleligt perspektiv

Den valdemokratiska modellen kännetecknas av återkommande allmänna val. Folkets uppgift är att utkräva ansvar av valda representanter som ska föra deras talan under kommande mandatperiod. Folket påverkar genom att rösta på de partier och kandidater som de vill ska föra deras talan. För att folkets ska kunna utkräva ansvar i en valdemokrati behöver de ha kunskap om de politiska partierna, veta vem eller vilka som varit i besittning av regeringsmakten samt ha kunskap om hur de skött sitt uppdrag (Oscarsson, 2003).

Den valdemokratiska demokratimodellen relaterad till skolan

Den valdemokratiska modellens relation till skolans demokratiuppdrag är att förmedla kunskap om demokratins regler och politiska processer. Kunskaper som exempelvis bör förmedlas är om demokratiska val, hur Sverige styrs, om politiska partier och hur politiska beslut fattas. Kunskap om hur val av representanter till olika organisationer i skolan och i samhället fungerar, ingår också i den valdemokratiska modellen. Ytterligare en uppgift som ingår i den valdemokratiska modellen är att förmedla vilka demokratiska rättigheter och skyldigheter som elever har (Oscarsson, 2003).

Den deltagardemokratiska demokratimodellen ur ett samhälleligt perspektiv

Karakteristiskt för deltagardemokratien är folkets aktiva politiska deltagande. Folket gör sin röst hörd genom att medverka i demokratiska folkomröstningar om samhälleliga val och beslut, aktivt skriver insändare samt deltar i demonstrationer. När folket aktivt deltar och medverkar i demokratiska val och beslut gällande sitt samhälle fostras de till ansvarsfulla, upplysta, driftiga och verksamma demokratiska medborgare. Folket bör ha kunskap i hur ett möte leds, hur protokoll skrivs samt hur ett brev till myndigheter formuleras. De bör även kunna uttrycka sin ståndpunkt samt kunna argumentera för denna (Oscarsson, 2003)

Den deltagardemokratiska demokratimodellen i skolan

Av dessa tre demokratiteorier läggs det i styrdokumentet mest tyngd på den deltagardemokratiska modellen. Det ska finnas elevinflytande i undervisningen exempelvis genom att eleverna ska kunna påverka vad som ska läras och på vilket sätt. Elevernas aktiva demokratiska deltagande ska uppmuntras genom att eleverna får möjlighet att träna sig på att argumentera, skriva insändare, diskutera aktuella samhällsfrågor samt få undervisning om det demokratiska samhällets funktion. Det är skolans uppgift att fostra aktiva samhällsmedborgare och därför ingår det i lärares arbete att stärka elevernas tilltro till sig själva för att de ska ha viljan att våga delta och påverka i såväl skola som samhälle (Oscarsson, 2003).

Den deliberativa demokratimodellen allmänt

Grundläggande för den deliberativa demokratiska modellen är kommunikation som utgörs av samtal och argumentation. I samtalen är det de rationella argumentens kraft som bör vara avgörande för samtalets resultat. Makt, social position, utbildning eller majoritetsprincipen bör inte ha någon inverkan på utfallet. Den deliberativa demokratimodellen kan även karaktäriseras som en samtalsdemokrati (Oscarsson, 2003).

Den deliberativa demokratimodellen i skolan

Det märks tydligt att den deliberativa demokratimodellen är aktuell i Lgr11 då det återkommande poängteras att eleverna tidigt ska tränas i att uttrycka ståndpunkter som de får argumentera för. Det är därför viktigt att lärare är öppna för personliga ställningstaganden och uppmuntrar att de uttrycks (Skolverket, 2011 ur Oscarsson, 2003).

Almgren har i sin avhandling *Att fostra demokrater. Om skolan i demokratin och demokratin i skolan* redovisat två demokratiideal som tar sin utgångspunkt i medborgarnas preferenser. Demokratiidealen benämns som ett aggregativt och ett integrativt demokratiideal (2006). Det finns en koppling mellan den ovanstående statsvetenskapliga forskningens indelning av demokratiteorier och de demokratiideal som Almgren presenterar. Nedan kommer vi att beskriva de aggregativa och integrativa demokratiidealen. Vi kommer också att beröra kopplingen mellan dem och den statsvetenskapliga forskningens indelning av demokratiteorier.

I ett aggregativt demokratiideal antas medborgarnas preferenser redan vara givna. På grundval av detta anses samhället vara fyllt av motstridiga intressen. Det demokratiska styrelseskicket uppdrag är att omvandla de preferenser som medborgarna uppvisar till genomförbara politiska beslut. I ett integrativt demokratiideal antas preferenserna däremot inte redan vara givna. Genom demokratin som grund för offentliga samtal samt demokratiskt deltagande ska preferenserna formas och utvecklas. Det integrativa idealet poängterar medborgarnas personliga utveckling. Det aggregativa idealet betonar snarare personliga egenskaper som ingångsvärden i demokratin. De tre klassiska demokratiidealen kan placeras i de aggregativa och integrativa demokratimodellerna. Valdemokrati hamnar i den aggregativa modellen medan deliberativa- och deltagardemokratin faller inom ramen för den integrativa modellen (Almgren, 2006).

5. Tidigare forskning

Den tidigare forskning som det här nedan kommer att redogöras för berör och beskriver olika aspekter av skolans demokratiska uppdrag. Två av dessa aspekter är lärarens roll och lärarens undervisningsmetoder. Den tidigare forskningen kommer också att visa på skolans skilda förutsättningar för att bedriva det demokratiska uppdraget. Den tidigare forskningen består av avhandlingar, vetenskapliga artiklar samt diskussionsmaterial. Vi är medvetna om att diskussionsmaterial egentligen inte kan räknas som forskning, men i och med att det lyfts intressanta frågor i detta material har vi ändå valt att placera det under denna rubrik.

Almgren har i sin avhandling studerat hur "...skolan med demokratiska medel förmår förmedla politiska kunskaper till eleverna och vidare att analysera hur jämlikt denna förmedling sker" (2006, s 9). Almgren menar att uppdraget från samhället till skolan har två aspekter. Skolan har dels ett uppdrag som institution att förmedla grundläggande färdigheter, kunskap och värderingar för att eleverna ska kunna delta i en demokratisk process. Dels har skolan som uppdrag att se till det organisatoriska sammanhang som eleverna befinner sig i. Eleverna påverkas av hur skolorganisationen är utformad. Deras första upplevelse och erfarenhet av inflytande sker i skolan, vilket innebär att deras första erfarenhet av demokrati är beroende av skolans organisation. Almgren har genom analyser av 6000 svenska elevers, 14-15 år gamla, provresultat ifrån ett kunskapstest om demokrati och samhälle kommit fram till följande: Resultatet visar att utomlandsfödda elever klarar testet sämre än elever som är födda i Sverige. Elever med högutbildade föräldrar klarar testet bättre än elever med lågutbildade föräldrar. Det finns även en ojämn fördelning av politiska kunskaper mellan elever som har skilda sociala förutsättningar. Vidare påvisar det att elever i skilda skolor inte har samma förutsättningar och att de individuella skillnader som finns i de baskunskaper som eleverna besitter inte är oväsentliga (Almgren, 2006).

Elevers skilda förutsättningar och skolans klimat och kultur har stor inverkan på hur elever tar till sig demokratiska och politiska kunskaper. Klimatet och kulturen på skolor kan bero på flera faktorer. I skolor där flertalet föräldrar är lågutbildade möter eleverna troligtvis andra budskap hemifrån gällande utbildning och kunskapers betydelse än vad de elever gör som har högutbildade föräldrar. Det kan innebära att elever på skolor där föräldrar har låg utbildning kan känna en större uppgivenhet inför att ha inflytande och att kunna påverka samt ett svagare intresse för politiska kunskaper och betydelsen av dem. En annan faktor som spelade en stor roll för studiens resultat var elevers språkkunskaper. De elever som är födda utomlands talar förmodligen i större utsträckning andra språk i hemmet än vad elever med svensk bakgrund gör. I och med detta får dessa elever sannolikt sämre språkkunskaper i svenska ifrån hemmet. Språket ligger till grund för inläring och kunskapande och det påverkar i synnerhet möjligheten att tillgodogöra sig politiska kunskaper. En annan faktor beror på hur elevsammansättningen i skolorna ser ut. Det faktum att skolor har olika förutsättningar som påverkar elevernas kunskaper "...innebär ett allvarligt hot mot skolans likvärdighetsmål och mot den politiska jämlikheten i den framtida demokratin" (Almgren, 2006, s 208).

Resultatet visar även att den samtalsdemokratiska modellen främjar det öppna klassrumsklimatet. Det öppna klassrumsklimatet har visats sig ha en positiv effekt på elevernas politiska kunskaper. Elevers kunskaper har ett samband med hur öppet klimatet är i klassen. Ju öppnare klimatet är desto kunnigare är också eleverna. Den deltagardemokratiska modellen inverkar negativt på elevers politiska kunskaper. Den möjlighet elever ges till elevinflytande påverkar deras kunskaper om politik och samhälle. Ju mer elevinflytande desto sämre kunskaper. Det beror på att elevinflytande inte automatiskt resulterar i ett reellt deltagande. Detta har sin grund i att inflytande inte nödvändigtvis är ett gott inflytande som utgörs av aktivt demokratiskt deltagande (Almgren, 2006).

Undervisningen i skolor med högre social status och färre antal utlandsfödda elever präglas av den samtalsdemokratiska modellen och ett öppet samtal. Undervisningen i skolor med låg status och stort antal utlandsfödda elever präglas istället av den deltagardemokratiska modellen och elevinflytande. Det kan förklaras med att skolor med elever vars prestationer är svaga har en högre beredskap att pröva en annan väg. Det kan vara en faktor som påverkat att skolor med låg social status, där traditionell undervisning inte fungerat, funnit nya metoder exempelvis elevinflytande och infört ett mer genomgående arbete med det. Om det deliberativa samtalet fallerar kan det bero på brister i språket och de demokratiska kunskaperna. Detta kan göra att skolor kompenserar för det bristande samtalet med ett större elevinflytande. Almgren anser dock att skolor bör arbeta med både deltagardemokrati och samtalsdemokrati för att eleverna ska kunna utveckla sin demokratiska kompetens (Almgren, 2006).

I artikeln *Democracy Education in Elementary Schools* presenteras metoder som lärare kan använda sig av i undervisningen för att öka elevers förutsättningar att utveckla en demokratisk attityd och för att förvärva demokratisk kunskap. Grundskolan spelar en avgörande roll i barns utveckling av demokratisk kompetens. I den demokratiska kompetensen ingår god demokratisk attityd och kunskap som två viktiga faktorer, som har inverkan på hur eleverna i framtiden kan leva och verka i ett demokratiskt samhälle. Den deliberativa inriktningen fungerar väl för utveckling av en demokratisk attityd och tillgodogörandet av demokratisk kunskap. Det beror på att skolan är en social institution i vilken elever gör erfarenheter och skaffar sig kunskap om det sociala livet. Detta kommer att påverka deras beteende som demokratiska medborgare (Samanci, 2002).

Undersökningen har gjorts med hjälp av kvalitativa intervjuer av verksamma och erfarna lärare. En demokratisk metod är att läraren ger eleverna flera valmöjligheter om vad de kan arbeta med på lektionerna och hur de ska arbeta. Läraren ska även lyssna och vara öppen för elevers förslag om undervisningsinnehåll och arbetsmetoder. En annan demokratisk inlärningsmetod är att lärare och elever tillsammans sätter upp ordningsregler i klassrummet. På det sättet skapar lärare och elever gemensamt en minimmodell av ett demokratiskt samhälle, hur de får bete sig och verka i gemenskap med andra (Samanci, 2002).

Ytterligare en metod går ut på att lärare uppmuntrar sina elever att uttrycka personliga idéer och ståndpunkter, vilket ger eleverna en chans att utveckla tolerans för andra personers åsikter. En undervisning som tar sin utgångspunkt i ett öppet och tillåtande klimat där elever får uttrycka idéer och ståndpunkter, men som även grundas i att elever lyssnar och lär av varandra ger möjlighet till ökad förståelse och respekt för andra. Detta är två aspekter av den demokratiska kompetensutvecklingen. Ytterligare en metod är att läraren ger eleverna verktyg för att söka information om vad som händer i samhället. Exempel på sådana verktyg är tidningar och hemsidor på Internet. Därefter samtalar klassen och diskuterar vad de har hittat (Samanci, 2002).

Den sista metoden är pedagogiska demokratiska rollspel som kan ha stor påverkan på elevers demokratiska förståelse, attityd och kunskap. Eleverna tilldelas olika roller som de får gå in i, skapa förståelse för och verka i. Demokratibegreppet kan för elever vara svårt att få grepp om, i den meningen att dess verkliga betydelse i praktiken kan vara svår att skönja. Rollspel men även dramaövningar kan därför underlätta förståelsen och tillägnelsen av demokratibegreppet (Samanci, 2002).

Samanci anser att lärarens ledarskap är en av de viktigaste faktorerna för elevers möjligheter att utveckla en demokratisk kompetens. Läraren är en demokratisk förebild för eleverna. Hon eller han ska framstå som en god och aktiv demokratisk medborgare som står för samhällets demokratiska värderingar och lagar. I och med det ska läraren inte bara förmedla demokratisk kunskap, utan även leva och verka demokratiskt för att elever ska få möjlighet att upptäcka och bli förtrogna med en god demokratisk attityd och ett gott demokratiskt beteende (2002).

I rapporten *Elevers demokratiska kompetens* hävdar Oscarsson att elever under sin skolgång ska utveckla en demokratisk kompetens för att de i framtiden aktivt ska kunna leva och verka som demokratisk medborgare i samhället. En metod för att utveckla elevernas demokratiska kompetens är att utveckla kunskap inom olika dimensioner av demokratibegreppet.

Dimensionerna är:

- Kunskapsdimensionen, elevers kunskaper som demokrati och den politiska processen, elevers förståelse av demokratins principer,
- Deltagare och engagemangsdimensionen, elevers inflytande och deltagande i skolan, elevers intresse för politik och möjligheter att träna deltagardemokrati, elevers aktiva och potentiella deltagande i samhället,
- Attityddimensionen, elevers attityder i värdegrundsfrågor, elevers attityder till demokratiska fri- och rättigheter,
- Samtalsdemokratiska dimensionen, elevers möjligheter att träna samtalsdemokratiska färdigheter, elevers klassrumsklimat

(Oscarsson, 2003, s 21)

Rapporten baseras på cirka 2000 elevers, i årskurs fem och nio, svar på en enkät som berör kunskaper och attityder till demokrati samt deras förståelse för det demokratiska samhället. Resultaten visar att elever, sett till kunskapskraven i styrdokumentet, inte besitter tillräcklig kunskap och förståelse för politiska institutioners förlopp eller för politiska processer. Resultaten visar dock att elever idag har ett större engagemang för samhällsfrågor och därför har elevers utvecklingsmöjligheter för att bli aktiva demokratiska samhällsmedborgare ökat. Lärarens roll har även den visat sig ha en stor betydelse för elevernas utveckling av en demokratisk kompetens, dels för deras intresse men även för deras lärande (Oscarsson, 2003).

Resultatet pekar på att en undervisning som bygger på förståelse av begreppet demokrati är av stor vikt för att synliggöra och förstärka den positiva demokratiska bilden. För att det ska vara möjligt är ett öppet och tillåtande klassrumsklimat en förutsättning. Ett positivt klassrumsklimat med ett fritt meningsutbyte har visat sig ha stor betydelse för elevernas utveckling av demokratisk förståelse, ett aktivt samhällsengagemang samt kommunikativ förmåga. Det visar att den deliberativa dimensionen har positiv påverkan på elevers utveckling av deras demokratiska kompetens. En missvisande uppfattning är att om eleverna ges möjlighet till ett demokratiskt inflytande i sin lärandemiljö resulterar det automatiskt i aktivt demokratiskt deltagande i samhället. Resultatet visar att det inte finns något påtagligt samband mellan ett demokratiskt elevinflytande och viljan att vara en aktiv demokratisk medborgare i samhället (Oscarsson, 2003).

Jarls avhandling *En skola i demokrati? Föräldrar, kommunen och dialogen* har som syfte att undersöka de demokratiska effekter ett brukardeltagande medför och hur det skiljer sig mellan olika kommuner beroende på organisatoriska förutsättningar. Utvecklingen av två kommuners införande av lokala styrelser i skolan har under ca ett och ett halvt år studerats. Brukarstyrelser består huvudsakligen av föräldrar till elever på skolorna. Det som studerats har varit hur relationen mellan kommunen och brukarstyrelserna utvecklats, och i vilken utsträckning relationen utmärktes av samverkan och dialog. Jarl har även studerat om deltagandet har resulterat i en deltagardemokratisk utveckling och en demokratisk kompetens på individnivå. Jarl prövar i sin avhandling en hypotes som tar sin utgångspunkt i den deltagardemokratiska teorin och den samverkansinriktade strukturen för demokratisk ledning. Studien består av flera intervjuer med deltagande föräldrar, rektorer, kommunala politiker samt tjänstemän (2004).

Ett resultat var att en deltagardemokratisk utveckling och en demokratisk kompetens endast uppkom när deltagarna upplevde arbetet med brukarstyrelserna som positivt och meningsfullt. Ett annat resultat som framkom var att deltagarna hade utvecklat ett bättre självförtroende i sin roll som demokratisk medborgare. De kan med större säkerhet verka och delta i demokratiska val och beslut, vilka är faktorer som ingår i en god demokratisk kompetens (Jarl, 2004).

Ett annat resultat var att de skilda organisatoriska förutsättningarna i de olika kommunerna påverkade deltagarnas deltagardemokratiska utveckling på individnivå. När samverkan och dialogen mellan brukarstyrelserna och kommunerna fungerade väl resulterade det i en god deltagardemokratisk utveckling och ett väl fungerande samarbete. Samverkan och dialog är därför viktiga faktorer för möjliggörandet av en långgående deltagardemokratisk utveckling (Jarl, 2004).

Dovemarks avhandling *Ansvar-flexibilitet-valfrihet En etnografisk studie om en skola i förändring* syftar till att undersöka hur skolans verksamma aktörer talar om och arbetar med omstruktureringar. Omstruktureringarna är dels skolans decentralisering och dels en större inriktning mot elevinflytande i undervisningen. Avhandlingen är utformad som en etnografisk fallstudie. Studiens metod är uppdelad i tre nivåer. Den första nivån är den offentliga som grundas på hur överstatliga dokument återspeglas i officiella handlingar beträffande nationell utbildningspolicy. Den andra nivån är den pragmatiska och består av intervjuer med skolledare, lärare samt elever om hur de talar om skolans verksamhet, skolans funktion i

samhället och hur skolan som institution kan förstås. Den sista nivån är den kulturella, vilket består av observationer, samtal och intervjuer med 13-14 åriga elever och deras lärare (2004).

Ett resultat från Dovemarks studie är att elevinflytande inte automatiskt leder till en demokratisk undervisning eller en utveckling av den demokratiska kompetensen. Det har framkommit att läraren sätter upp ramar och inom dessa får eleverna själva välja och delta. På det sättet avgör läraren vad som är viktigt, rätt och fel. Bara för att läraren låter eleverna välja och delta i undervisningsplaneringen, bedrivs inte undervisningen i en demokratisk anda eftersom läraren redan avgjort vilket område och huvudsakligt innehåll som lektionen ska behandla (2004).

Zackaris och Modighs arbete *Värdegrundsboken. Om samtal om demokrati i skolan*, syftar till en utveckling av samtal och dialoger om värdegrunden och dess betydelse för elevernas utveckling av demokratisk kompetens. Barn och ungas utveckling av en demokratisk mentalitet spelar en stor roll för deras framtid som vuxna och samhällsmedborgare. Denna utveckling står i relation till den hjälp och det stöd de unga ges under sin skoltid. Undervisningens organisation har betydelse för elevernas delaktighet och inflytande, vilka är två faktorer som påverkar deras demokratiska mentalitet. I delaktighet och inflytande ingår även hur eleverna bemöter och behandlar varandra. Den socialiseringsprocess som eleverna medverkar i är avgörande för deras roll som demokratiska medborgare (Modigh & Zackari, 2000).

Det viktigaste verktyget för att skolan ska kunna uppnå det demokratiska uppdraget är samtalet. Eleverna ska under ett demokratiskt samtal få möjlighet att tala och bli hörda. De förmågor som bör utvecklas är att kunna lyssna på andra, vara öppen för andras argument samt kunna se möjligheten att ändra åsikt. Undervisningsformen genomsyras på detta sätt av ett demokratiskt synsätt eftersom arbetsformerna är av levande karaktär där forum för samtal och praktik är grundläggande (Modigh och Zackari, 2000).

Lärare spelar en stor roll för elevernas utveckling av en demokratisk kompetens. Lärarnas upplägg och planering av undervisningen har stor betydelse för arbetsklimatet och relationerna i klassen. Arbetsklimatet och relationerna symboliserar den existerande demokratiska sammanhållningen mellan eleverna, vilket är betydelsefullt för deras demokratiska kompetensutveckling. Viktigt för en lärare att ha i åtanke är att de är företrädare för skolans verksamhet och därför avspeglas hennes eller hans ledarskap skolans förhållande till samhällets existerade normer, värderingar och maktförhållanden. Genom att lärarna är förebilder som eleverna påverkas av, blir skolans ståndpunkt en norm som eleverna kan tänkas sträva efter (Modigh & Zackari, 2000).

Skolor i skilda områden har olika förutsättningar och villkor för att kunna arbeta med det demokratiska uppdraget och det beror på ett flertal faktorer. En faktor är att det i skolor existerar olika sociala kontexter, vilket bland annat kan bero på kön, kulturell- och socioekonomisk tillhörighet (Modigh och Zackari, 2000).

Ytterligare en faktor är att resurser fördelas olika och därför skapar varierade förutsättningar för skolorna att arbeta demokratiskt. De traditionella mönster som finns på skolorna är även de en faktor som kan förhindra skolornas möjlighet att utveckla en god demokratisk mötesplats. Den sista faktorn är de förväntningar som finns på skolorna. Om förväntningarna

på att utföra det demokratiska uppdraget är låga, blir även förutsättningarna för arbetet sämre (Modigh och Zackari, 2000).

De ovanstående förutsättningarna och faktorerna spelar alla in när en lärare ska utforma undervisningen utifrån det demokratiska uppdraget. För att ett gott demokratiskt arbete ska kunna genomföras krävs det att varje lärare ges stöd och hjälp i sitt uppdrag. Dock lämnas lärarna oftast ensamma i sitt arbete, vilket gör det demokratiska uppdraget kvalificerat och svårt (Modigh & Zackari, 2000).

Ett diskussionsmaterial som berör viktiga förmågor för utvecklandet av demokratisk kompetens är Orlenius *Värdegrunden-finns den?* Orlenius beskriver följande förmågor som betydelsefulla: att ta ställning och kunna argumentera. Elevernas ställningstaganden och argument bör synliggöras genom diskussion för att skilda perspektiv ska bli tydliga och leda till en demokratisk kompetensutveckling. Genom att uppmuntra till oenighet bibehålls och utvecklas demokratin. Dock måste samtalen och diskussionerna knytas an till etik och moral (2001).

I Liljestrands artikel *Det demokratiska samtalet* understryks vikten av elevers tidiga träning i utvecklandet till att bli demokratiska medborgare. Om demokratisk träning inte genomsyrar skolundervisningen kan det få stora konsekvenser för elevernas framtida liv. Eleverna måste få pröva och förhålla sig till situationer i ett demokratiskt samhälle, annars finns risken att de blir till passiva medborgare (2011).

6. Metod

6.1. Kvalitativa intervjuer

Den här undersökningen genomfördes med kvalitativ metod, närmare bestämt forskningsintervjuer. Intervjuerna var utformad som halvstrukturerade livsvärldsintervjuer. Syftet med denna typ av intervju är att erhålla redogörelser för intervjupersonens livsvärld för att kunna förstå fenomenets innebörd. En halvstrukturerad intervju är en blandning mellan ett öppet samtal och ett strängt följt frågeformulär. I en halvstrukturerad intervju används en intervjuguide som består av teman, som intervjusamtalen handlar om, men även förslag på frågor som kan ställas under intervjun. Förslagsfrågorna behövde inte ställas i den ordningen eller exakt så som de har formulerats på pappret. På detta sätt blir intervjusamtalet mer spontant (Kvale, 1997).

Intervjuerna gjordes enskilt och utformades för att få ut faktisk information, åsikter, attityder, berättelser samt livshistorier. Innan intervjun påbörjades fick lärarna information om intervjuens upplägg, att den skulle spelas in med en Smartphone samt fick möjlighet att ställa frågor. Det fanns även tillfälle för lärarna att ställa frågor efter att intervjun genomförts. Användandet av ljudinspelning är det vanligaste redskapet för att dokumentera kvalitativa forskarintervjuer. Positivt är att forskarna kan koncentrera sig bättre på intervjusamtalet, kroppsspråket samt minspelet när de inte behöver anteckna. Negativt är att det kan vara svårt för forskarna att komma ihåg intervjupersonens kroppsspråk och minspel men ett gott minne kan kompensera det. Atmosfären är viktig för intervjuens utfall eftersom trygghet och bekvämlighet gör att intervjupersonen kan tala fritt om erfarenheter och känslor. Intervjun hölls därför i lärarnas egna klassrum där de känner sig hemmastadda (Kvale, 1997).

Forskaren har den viktigaste rollen under intervjuerna eftersom forskaren är verktyget vid förvärvandet av kunskap. Forskaren måste därför tänka på sin integritet, ärlighet samt objektivitet. Viktigt är också att lyssna aktivt under intervjun och vara tydlig, besitta kunskap om det ämnet som undersöks samt vara minnesgod och tolkande (Kvale, 1997).

6.2. Urval

Intervjuerna genomfördes med fyra strategiskt utvalda grundskolelärare på två skilda skolor. Skolorna valdes ut efter att vi studerat flera utlåtanden och beslut från Skolinspektionen angående huruvida skolor uppnådde kraven för det demokratiska uppdraget. De skolor som strategiskt valdes ut ligger i områden som skiljer sig åt i socioekonomisk status. Detta val gjordes eftersom undersökningen går ut på att se hur lärare, som är verksamma i skilda områden, tänker och arbetar med skolans demokratiska uppdrag. Skolan med låg socioekonomisk status uppfyllde inte kraven gällande arbetet med det demokratiska uppdraget och kommer härnäst benämnas som skola L där lärare V och A är verksamma. Skolan med hög socioekonomisk status uppfyllde kraven för arbetet med det demokratiska uppdraget och kommer fortsättningsvis benämnas som skola H där lärare K och L är verksamma. Lärare V och L undervisar i årskurs två, lärare A undervisar i årskurs tre och läraren K undervisar i årskurs fyra.

Anledningen till valet av fyra intervjupersoner berodde på strävan efter kvalitet istället för kvantitet i undersökningen. Färre intervjuer ger mer tid till förarbete, längre intervjutillfällen samt en mer grundligare analys av intervjuerna. Att valet föll på att intervju fyra lärare och

inte enbart två lärare, en från varje skola, beror på att lärare på samma skola kan tänka och arbeta på skilda sätt (Kvale, 1997).

6.3. Tillvägagångssätt

Efter att vi genomfört de halvstrukturerade intervjuerna, som spelades in med hjälp av en Smartphone, transkriberade vi det insamlade materialet. Transkribering är en transformering som sker genom att en muntlig berättarform övergår till en skriftlig form. Genom att flera personer transkriberade det inspelade materialet och jämförde utskriften, utfördes även en reliabilitetskontroll (Kvale, 1997).

Den skriftliga transkriberingen av det insamlade materialet ligger till grund för vår analys. Vi använde oss av meningskoncentrering som analysmetod för att jämföra lärarnas tankar om det demokratiska uppdraget i skolan. Poängen med analysmetoden meningskoncentrering är att kunna hantera de vardagsspråkliga uttryck som framkommit under intervjuerna. Meningskoncentreringen har genomförts i fem steg. Det första steget innebar att de transkriberade intervjuerna lästes igenom för att vi skulle skapa oss en förståelse för helheten. Det andra steget innebar en koncentrering av intervjuerna där meningsenheter togs ut. Uttalanden som yttrades av lärarna förkortades och omformulerades till koncisa meningar. På detta sätt lyftes den väsentliga innebörden i lärarnas uttalanden tydligare fram och definierades i kortare meningar. Det tredje steget gick ut på att tematisera de framtagna meningsenheterna. Meningsenheterna sorterades in under tre teman:

- Lärares tankar om och arbete med skolans demokratiska uppdrag
- Den demokratiska gemenskapen, kulturen och klimatet på skolan
- Skilda förutsättningar för skolor och dess lärare att bedriva det demokratiska uppdraget beroende på i vilket socioekonomiskt område skolan är belägen

Det fjärde steget bestod i att etablerar förbindelselänkar mellan undersökningens syfte, att jämföra hur lärare, på två skolor som är belägna inom olika socioekonomiska områden, arbetar med skolans demokratiska uppdrag, och vårt intervjumaterial. Detta gjordes genom att vi ställde våra frågeställningar, Hur tänker pedagoger om skolans demokratiska uppdrag? Hur arbetar pedagoger med skolans demokratiska uppdrag i verksamheten? Har pedagoger i olika socioekonomiska områden skilda tankar och arbetssätt gällande skolans demokratiska uppdrag?, till de tematiserade meningsenheterna. Inom detta steg gjorde vi även en jämförelse mellan lärarnas mer tematiserade meningskoncentreringar och deras attityder till det demokratiska uppdraget i skolan. Det femte steget innebar att det väsentliga lyftes fram i beskrivande utsagor (Kvale, 1997).

För att tydliggöra analysen använder vi oss av citat från intervjuerna. När citaten återges var det av stor vikt att de kontextualiseras eftersom intervjusamtalens sammanhang är oklart för läsaren (Kvale, 1997).

6.4. Etiska hänsynstaganden

Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer har legat till grund för våra kvalitativa intervjuer.

Den första principen är *informationskravet* som innebär att lärarna blir förtrogna med förutsättningarna för deras deltagande och att de har rätt att avbryta intervjuerna när de vill (Vetenskapsrådet, 2002). Information gavs till lärarna om syftet med undersökningen och hur de kommer att bidra till den. Lärarna accepterade förutsättningarna och ville gärna delta.

Den andra principen är *samtyckeskravet* som innebär att forskaren ska erhålla intervjupersonernas godkännande innan intervjun genomförs (Vetenskapsrådet, 2002). Vi tog kontakt med lärarna via mail, där de samtidigt fick upplysningar om intervjun. Lärarna accepterade förutsättningarna och godkände därmed samarbetet.

Den tredje principen är *konfidentialitetskravet* som innebär att de uppgifter som lärarna lämnar ut behandlas konfidentiellt (Vetenskapsrådet, 2002). Inga namn på lärare, skolor eller områden kommer att benämnas.

Den fjärde principen är *nyttjandekravet* som innebär att den information lärarna lämnar ut uteslutande används i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2002). Resultaten från intervjuerna brukas därmed endast i uppsatsen. Informationen om konfidentialitet och nyttjandekrav gavs till lärarna innan intervjuerna utfördes.

6.5. Reliabilitet och validitet

Reliabilitet i forskningssammanhang handlar om undersökningens resultatets sanningsenlighet. Vi har därför kontrollerat sanningsenligheten i undersökningen genom att vi båda gjort meningskoncentrerings av intervjumaterialet och därefter jämfört respektives meningskoncentrerings, detta för att rätt meningskoncentrerings ska ligga till grund för undersökningen. Det gör att reliabiliteten blir mer tillförlitlig. Under intervjuerna, transkriberingen och analysen förhöll vi oss kritiska och granskande för att kontrollera trovärdigheten i intervjupersonernas uttalanden. Validitet innebär hur giltigt och hållbart resultatet i en undersökning är. För att undersökningens validitet skulle vara giltig och hållbar har vi ifrågasatt, kontrollerat samt undersökt huruvida teorier om undersökningens resultatet kunde skapas (Kvale, 1997).

6.6. Metoddiskussion

Genomförandet av intervjuerna fungerade bättre än förväntat. De halvstrukturerade intervjuernas mål var att de skulle genomföras som ett samtal, vilket var svårt att föreställa sig under planeringen. Intervjuerna resulterade dock i bekväma, roliga och lärorika samtal för båda parter. Samtalen präglades av djupa diskussioner om skolans demokratiska uppdrag med roliga inslag som ledde till många skratt. De fyra intervjuerna tog drygt en timme vardera att genomföra, vilket var längre än beräknat eftersom vi trodde att de skulle ta 30-40 minuter. Att det tog längre tid än beräknat tolkar vi som positivt då alla lärare fann ämnet intressant och därför hade mycket att säga om ämnet.

I början av intervjuerna uppmärksammade lärarna den Smartphone som användas som inspelningsverktyg. Det märktes att lärarna, i början av intervjuerna, anpassade sina utsagor och stundtals var försiktiga med vad de uttryckte. Ju längre intervjuerna framskred desto mer avslappnade blev lärarna och kunde uttrycka sig mer fritt om ämnet. Anledningen till att lärarna kände sig mer bekväma var att vi delade med oss av våra erfarenheter av ämnet för att det skulle bli ett bekvämt samtal, där inte allt fokus låg på intervjupersonen. Uppmuntrande uttryck, följdfrågor samt instämmande skapade en trygghet hos lärarna vilket gjorde att de vågade öppna sig mer.

Det var förvånande att se den stora osäkerhet som fanns hos samtliga lärare när vissa frågor ställdes. En anledning till detta kan vara att de inte kände sig säkra på den nya läroplanen, Lgr11 och det betonande av skolans demokratiska uppdrag som förekommer där. Lgr11 trädde i kraft vårterminen 2011 och lärarna arbetar fortfarande med att tillgodogöra sig innehållet i denna. För att undvika att denna osäkerhet skulle störa intervjun uttryckte vi en förståelse för den problematik som kan uppstå när något nytt ska tillämpas.

En begränsning som vi uppmärksammades var att lärarna emellanåt hade svårt att kritisera sin skola, sin rektor eller sina kollegor. Ett exempel på detta var när en lärare uttryckte kritik mot rektorn och skolans organisation i viskande ton och frågade om det som uttrycktes kom med på inspelningen. En annan begränsning var att lärarna ville göra reklam för sin skola, i den bemärkelse att de förstärkte det som var positivt med skolan. Ytterligare en begränsning kan kopplas samman med frågeställning två, *hur pedagoger arbetar med skolans demokratiska uppdrag*. Vi vill poängtera att vi är medvetna om att lärares beskrivningar av hur de arbetar inte alltid stämmer överens med hur deras praktiska arbete faktiskt är utformat. De ovanstående tre begränsande faktorerna skulle kunnat påverka intervjuresultatens reliabilitet, dock uppmärksammade vi dessa begränsande faktorer och de påverkade därför inte intervjuresultaten.

Lärarna valdes ut strategiskt eftersom skolorna blev strategiskt utvalda. Det var endast kvinnor som deltog i intervjuerna. Det har dock ingen betydelse eftersom våra frågeställningar inte är könsrelaterade. Därför påverkades inte, menar vi, undersökningens validitet.

Under intervjuerna användes såväl ledande frågor som kroppsspråk för att ge positiv förstärkning. Det kan ha påverkat hur lärarna svarade på intervjufrågorna, det är dock inte av negativ betydelse eftersom det kan ses som en hjälp för att få svar på undersökningens syfte och frågeställningar. Ledande frågor behöver därför inte undvikas. Det är däremot viktigt att diskutera dess betydelse för undersökningens resultatet och validitet (Kvale, 1997). De ledande frågorna och kroppsspråket påverkade förmodligen lärarna, på det sättet att de leddes in på ämnet för samtalet, men inte i den meningen att de höll med intervjuledarna i deras uttalanden och uttryck.

Intervjuerna ger inte ett representativt och generellt resultat för alla skolor och lärare i Sverige. Ett mer representativt resultat vore möjligt om vi skulle genomföra intervjuer med lärare ifrån andra skolor, som är belägna i olika socioekonomiska områden (Bryman, 2011). Det skulle även vara intressant att ta del av fler lärares tankar och arbetssätt om skolans demokratiska uppdrag eftersom de intervjuerna som genomfördes har bidragit till insikter om hur det arbetas med det demokratiska uppdraget i svenska skolor.

7. Analys och resultatredovisning

Nedan kommer vi att analysera intervjuerna och dess resultat utifrån den teoretiska anknytning och forskning som vi har presenterat tidigare i uppsatsen. När vi gör kopplingar mellan resultatet och teori och tidigare forskning kommer vi bara att använda oss av Oscarsson tre demokratimodeller, den valdemokratiska, deltagardemokratiska och den deliberativa modellen. I och med att Almgrens aggregativa och integrativa demokratimodeller kan placeras in i Oscarssons indelning, kommer vi inte att använda oss av dessa. Oscarssons valdemokratiska modell ingår i Almgrens aggregativa modell medan hans deliberativa- och deltagardemokratiska modeller faller inom ramen för Almgrens integrativa modell (2003), (2006).

Den skola som är belägen i ett socioekonomiskt lågt område benämns som skola L där lärare V och A är verksamma. Den skola som ligger i ett socioekonomiskt högt område benämns som skola H där lärare K och L är verksamma. Hädanefter kommer den skola som lärarna är verksamma på skrivas på följande sätt: Lärare V(låg), lärare A(låg), lärare K(hög) och lärare L(hög), detta motsvarar den socioekonomiska status som skolan innefattas i. Skolorna kommer även benämnas som skola L(låg) och skola H(hög), vilket motsvarar den socioekonomiska status skolan innefattas av.

7.1. Tema 1: *Lärares tankar om och arbete med skolans demokratiska uppdrag*

Det finns en stor osäkerhet hos samtliga lärare om hur arbetet med det demokratiska uppdraget ska genomföras. Ett exempel på detta är när lärare L(hög) berättar att hon inte är "... fullärd alls med detta, jag måste jobba med det, det är ju ganska nytt så det tar nog ett tag innan man har kommit in i arbetssättet och verkligen fattar det här..."(2012-05-10).

Osäkerheten beror även, som flera av lärarna har uttryckt det, på att begreppet demokrati är beroende av den kontext som det tolkas i och av vem det tolkas. Lärarna har redogjort för flera olika sätt på vilka de arbetar med det demokratiska uppdraget. Vissa metoder och arbetssätt är gemensamma medan andra skiljer sig åt. En del av lärarna tänker liknande på vissa punkter angående det demokratiska uppdraget medan de skiljer sig åt på andra.

I skolans demokratiska uppdrag ingår att eleverna ska få möjlighet att bekanta sig med demokratiska principer i undervisningen, såsom att få påverka, ta ansvar och vara delaktig. På detta sätt ges elever inflytande över sin lärandesituation samt får träning i entreprenörskap. Eleverna ska i en demokratisk skola få möjlighet att utveckla förtrogenhet, kunskap samt förståelse för det svenska samhället. Detta är nödvändigt för att elever i framtiden ska kunna delta aktivt i samhällets demokratiska val och beslut. Eleverna ska även få möjlighet att uttrycka åsikter och tankar samt argumentera för dem, detta för att de ska utveckla en demokratisk kompetens (Skolverket, 2011). Mot bakgrund av vad lärarna har redogjort för under intervjuerna kan vi skönja att vissa av dem till större del arbetar efter Skolverkets riktlinjer angående ett demokratiskt arbetssätt, medan andra följer dem i mindre utsträckning. Ett resultat är att lärarna använder sig av alla tre demokratiska teorimodeller i sitt arbete, det vill säga den valdemokratiska, den deltagardemokratiska och den deliberativa modellen dock i olika utsträckning, vilket kommer redogöras för nedan.

Lärare K(hög), A(låg) och L(hög) vill ge eleverna insikt i sin lärandesituation, bland annat genom att bryta ner och redovisa Lgr11:s olika kunskapsmål. Lärare L(hög) berättar att det är viktigt att förmedla vad eleverna ska lära sig och varför. På detta sätt vill hon ge eleverna insikt om att vad de gör har betydelse för deras framtid och inte bara är något de gör för stunden:

...jag har med Lgr11 vilket dom ska förstå att jag utgår ifrån och vad som förväntas av dom, målen... även för att eleverna ska kunna bedöma sig själva, för att dom ska vara med och säga vart dom befinner sig.. Jag brukar ju göra så att exempelvis om det är svenska, berättar jag om kunskapskraven för eleverna så samtalar vi om dem och sedan sätter jag upp dem på väggen... (2012-05-10).

Lärare A(låg) ger eleverna insyn i deras eget lärande genom att deras individuella mål sitter fastklistrade på deras platser i klassrummet. Lärare K(hög) berättar att hon ger eleverna insyn i deras eget lärande eftersom:

...nu med den nya läroplanen så är det ju väldigt också att eleverna ska vara med i sin undervisning så att eeh asså ah jag har försökt gå igenom lite det här med läroplanen och allting och vad Skolverket och vad barnen ska göra, sen får man ju försöka lyssna in på hur eleverna vill ha det också och vad dom tycker är skönast att kanske lära sig på ett visst sätt...(2012-04-24).

Lärarna på skola L(låg) vill även att eleverna ska få reflektera över sitt lärande i undervisningen. Lärare V(låg) menar att de genom att få planera en redovisning får de reflektera över vad de har gjort, vad de hade kunnat göra annorlunda samt dela med sig av sina erfarenheter till andra. Lärare A(låg) berättar "... så har ju dom sina mål där måste dom reflektera över på vad dom behöver träna på och utifrån det kan dom välja innehållet..." (2012-04-19). Att eleverna får insyn och aktivt får delta ingår i den deltagardemokratiska modellen (Oscarsson, 2003).

Lärare V(låg), K(hög) och L(hög) använder sig av ett öppet klassrumsklimat i sin undervisning, som består av öppen dialog och öppna diskussioner. Lärare K(hög) berättar att:

... jag försöker väldigt mycket att föra den här dialogen, jag och eleverna tillsammans men sen tyvärr så blir det väl väldigt mycket att det är jag som bestämmer vad som ska göras men sen får dom ju jättegärna komma med idéer på hur dom lär sig bäst och vad dom vill ha, som sagt dom kommer med jättebra idéer och dom lär mig väldigt mycket också utav det dom kan... (2012-04-24).

Lärare L(hög) beskriver ett öppet klassrumsklimat som:

...känner eleverna sig trygga med mig... är det så att dom är tysta och snälla eller har jag dom i ett grepp så att dom inte vågar säga något för att jag har sån syn på arbetet så jag håller dom i nån typ av snara då är det inte öppet. Har jag öppet då är det så att jag kan lyssna på dom och dom kan vara med och bestämma och våga säga grejer... men det får ändå inte gå till överdrift... barnen kan känna att dom kan komma till mig med vad som helst om det är socialt om dom är ledsna att det har med något annat att göra för är det inte öppet så är dom lite rädda för mig som ledare och då är jag ingen bra ledare... en bra ledare kan skoja och skratta med barnen och dom känner sig trygga och då kan dom lära sig nått... (2012-05-10).

Lärare V(låg) berättar att hon vill föra en öppen dialog med eleverna. Detta eftersom att alla som är verksamma i skolan ska visa respekt mot- och ta hänsyn till varandra. Hon använder sig av ett öppet klimat där det ingår öppna diskussioner:

... dom får tycka att något är dåligt, men då vill jag veta varför det är dåligt för att man kan inte bara säga att något är dåligt utan oftast vet man varför, man får förklara varför. Det är ju det som är det viktiga... I den här klassen har det varit och är väldigt mycket religionsdiskussioner och då är jag väldigt noga med, eller försöker i alla fall vara att alla har faktiskt rätt att tro på det dom tror på. Ingenting är fel... men att man ändå faktiskt ska respektera den andre, trots att den har en annan religion, det har ju liksom ingen betydelse den är ju den den är i alla fall... (2012-04-25).

Forskning har visat att det öppna klassrumsklimatet har en positiv effekt på elevernas politiska kunskaper (Almgren, 2006). Detta för att ett öppet klassrumsklimat ger förutsättningar för en undervisning som bygger på förståelse av demokratibegreppet. Det har påvisats att synliggörandet och förstärkningen av demokratibegreppet ger en positiv bild av demokratin. Ett positivt klassrumsklimat med ett fritt meningsutbyte har även visat sig ha stor betydelse för elevernas utveckling av en demokratisk förståelse, ett aktivt samhällsengagemang samt en kommunikativ förmåga (Oscarsson, 2003).

Ett öppet klassrumsklimat är en viktig beståndsdel i den deliberativa demokratiska modellen som utgörs av kommunikation, samtal och argumentation. Ett öppet klassrumsklimat ingår i den deliberativa demokratiska dimension i Oscarssons modell, där elever får möjlighet att träna samtalsdemokratiska färdigheter (2003). Forskning visar att den deliberativa demokratiska modellen främjar ett öppet klassrumsklimat. Det har i forskning framkommit att samtalet är det viktigaste verktyget för att uppnå det demokratiska uppdraget. Under samtalet ska eleverna få möjlighet att ta ställning och argumentera, detta för att skilda perspektiv ska bli tydliga och leda till en demokratisk kompetensutveckling (Orlenius, 2001). De förmågor som kan utvecklas är förmågan att kunna lyssna på andra, vara öppen för andras argument samt kunna bli varse möjligheten att ändra åsikt. En förutsättning för att det öppna klassrumsklimatet ska kunna bibehållas är att lärarna redovisar och diskuterar elevernas personliga ståndpunkter som kan innehålla skiljaktiga värderingar och problem (Modigh och Zackari, 2000). Genom att uppmuntra till oenighet bibehålls och utvecklas demokratin (Orlenius, 2001).

Lärare V(låg), K(hög) och L(hög) bjuder in eleverna till att vara delaktiga i undervisningen och möjliggör därför för eleverna att påverka såväl sin undervisning och sitt lärande som sin utveckling. Lärare L(hög) anser att hennes elever ska vara med i hela läroprocessen, dels angående vad som ska läras och varför och dels vilka metoder och arbetssätt som ska användas i undervisningen:

...eleverna ska ju vara med i hela processen när det gäller planeringen av ett arbetsområde... så ska dom vara med med deras åsikter... alltså vad tänker dom om detta område... jag vill se var dom befinner sig... sedan går vi igenom vilket arbetssätt vi ska jobba med och hela tiden ska dom få uttrycka åsikter om vad de tycker och känner på grund av yttrandefrihet... (2012-05-10).

Forskning säger att det ska finnas elevinflytande i undervisningen exempelvis genom att eleverna ska kunna påverka vad som ska läras och på vilket sätt. Elevinflytande ingår i den deltagardemokratiska modellen. Som inlärningsmetod benämns elevinflytande som den deltagande och engagemangsdimensionen, vilket ska resultera i att elever utvecklas till aktiva deltagare i ett demokratiskt samhälle (Oscarsson, 2003).

Lärare A:s(låg) tanke- och arbetssätt skiljer sig ifrån hur övriga lärare tänker och arbetar eftersom hon anser att elevinflytande och valmöjligheter endast ska existera inom bestämda ramar. Hon menar att elevinflytandet ökar med elevernas ålder:

... då går det lite i successivt ifrån ettan till trean, i ettan då väljer dom inte så mycket, det handlar kanske om att bestämma vilken film vi ska se om vi har filmdag och sådana aktiviteter, vilka aktiviteter vi ska göra när vi går ut och leker, eller ibland finns det lektioner då nu får du helt välja vad du ska göra och då är det ju helt individuellt egentligen... barn vet inte vad dom har för nånting att välja mellan utan det måste vi ge dom, dom måste ha en palett att ta grejerna ifrån annars är vi ute på hal is tror jag... (2012-04-19).

Lärare A(låg) anser att klassrådet och elevrådet är de institutioner som är mest demokratiska i skolan, eftersom eleverna då får rösta och välja helt och hållet. Hon anser dock att det är hon som har den dominerande rollen i klassrummet "... jag vill nog ändå vara med och styra litegrann jag kan målen det är jag som är proffs här och därför måste jag ge dom också möjligheterna att kunna välja på rätt sätt..."(2012-04-19). Enligt tidigare forskning är lärare A:s(låg) demokratiska undervisningsmetoder inte nödvändigtvis demokratiska eller möjliggör en utveckling av elevernas demokratiska kompetens. Dovemark menar att när läraren erbjuder eleverna deltagande inom bestämda ramar avgör läraren vad som är viktigt, rätt och fel. Bara för att läraren låter eleverna välja och delta i undervisningsplaneringen, bedrivs därför inte undervisningen i en demokratisk anda, eftersom läraren redan avgjort vilket område och huvudsakligt innehåll som undervisningen ska behandla (2004).

Lärare A(låg) och L(hög) anser att kunskap och information om valmöjligheter (verktyg, metoder, arbetssätt) måste ges till eleverna för att de ska kunna göra val och aktivt delta i undervisningen och i sitt eget lärande. Kunskap behöver enligt forskning förmedlas eftersom det ger möjlighet till större förståelse gällande demokratibegreppet. Inom den valdemokratiska modellen ska skolan förmedla hur samhället ur politisk och demokratisk synpunkt fungerar och på det sättet även hur skolans verksamhet fungerar. Denna inlärningsmetod benämns som kunskapsdimensionen och innefattas i den valdemokratiska modellen (Oscarsson, 2003).

Lärarna på skola H(hög) berättade att de aktivt arbetar med värdegrunden i undervisningen eftersom alla pedagoger på skolan har gått en SET- kurs, därför utgörs undervisningen av värderingsövningar, som för tillfället är inriktade mot utanförskap. Det finns även ett trygghetsteam och kamratstödjare på skolan. På skola L(låg) uttryckte varken lärare V(låg) eller lärare A(låg) att de aktivt arbetar med värdegrunden. Dock har vi en förståelse för att lärare V(låg) arbetar med värdegrunden, då hon uttrycker att det är viktigt att eleverna ska lära sig att respektera och visa hänsyn gentemot varandra. Hon uttrycker även att eleverna ska veta vilka rättigheter och skyldigheter de har samt att de har ett ansvar att följa dessa, vilket ingår i ett värdegrundsarbete. Lärare V(låg) berättar:

Jag hade en situation senast igår där eleven sa: jag är sur för hon ska ringa min mamma. Ja men vad beror det på liksom, vems ansvar är det nu att hon ska ringa din mamma? Aa det är mitt.. Ja det är ditt ansvar för hade inte du gjort det och det och det, vilket du också får tänka på, du får faktiskt inte vara otrevlig mot vuxna, du måste prata normalt, du ska visa respekt mot vuxna också precis som vi ska visa respekt och hänsyn mot dig så blir konsekvensen att det leder till att vi ringer hem till dig, och det vet du redan från början så varför driver du det så långt liksom? Det är också ett ansvar från hans/hennes sida, även om dom då "bara" är 2or eller "bara" 1or, dom är ju inte liksom fråntagna allt ansvar bara för att dom är barn... (2012-04-25).

Enligt Skolverket ska en lärare utforma en undervisning som gör elever redo för att delta och känna medansvar för rättigheter och skyldigheter i det demokratiska samhället (2011). Värderingsarbetet i skolan är därför av stor vikt för att elever ska förstå vad som förväntas av dem som demokratiska medborgare. Värderingsarbete ingår i den valdemokratiska modellen, då skolan ska förmedla kunskap om demokratins regler och politiska processer. Att eleverna får uttrycka åsikter och tankar kring värderingsfrågor ingår i inlärningsmetoden attityddimensionen (Oscarsson, 2003).

En gemensam nämnare för både lärare V(låg) och L(hög) är att de anser det vara av stor vikt att eleverna vågar stå inför en grupp och redogöra för en individuell prestation. På detta sätt får eleverna, menar lärarna, träna sig på att uttrycka sig och våga stå för vad de har gjort. Lärarna använder sig därför av redovisningar exempelvis av böcker, temaarbete om ett djur och temaarbete om rymden. Lärarna undervisar i och med detta efter den deltagardemokratiska modellen eftersom det är skolans uppgift att fostra aktiva samhällsmedborgare och stärka elevernas tilltro till sig själva. Enligt den deltagardemokratiska modellen ska eleverna fostras till att våga delta och påverka i såväl skola som samhälle (Oscarsson, 2003).

Samtliga lärare vi intervjuade arbetar aktivt med att utveckla elevers sociala förmåga, bland annat genom att låta eleverna samarbeta i olika gruppkonstellationer. Där ingår det att hjälpa varandra, genomföra en uppgift gemensamt samt diskutera olika lösningar på en uppgift. På detta sätt lär sig eleverna att lyssna aktivt, tala inför andra, argumentera för sin åsikt samt förebygga problem som kan uppstå i gruppen. Lärare L(hög) berättar:

...när de arbetar i grupp lär de av varandra, lyssna på andra och ge åsikter och reflektera... så att dom lär sig det innan dom kommer ut i samhället annars så blir det så individuellt, eftersom samhället idag bygger på att man ska kunna arbeta i grupp, det är därför dom i Kina har lite svårare med det... dom jobbar ju så mycket individuellt, dom är skitduktiga på huvudräkningar och bara håller på sen kommer dom ut och är inte så duktiga på att jobba i team sen för dom har bara hållit på själva... (2012-05-10).

Lärare K(hög) menar dock att det krävs mycket träning för att grupparbeten ska fungera "... det är inte alla som man vågar stå upp emot och säga vad man tycker och tänker... så det är också en sån här grej som man måste arbeta ifrån grunden och våga faktiskt att tro på sig själv..." (2012-04-24). Lärare V(låg) anser att när eleverna "...får visa på hur dom tänker och funderar... när dom jobbar ska dom kunna prata med varandra om det dom jobbar med för att kunna hjälpa varandra och många gånger har dom olika lösningar på saker och ting" (2012-04-25). Lärare A(låg) tycker att språktänkande och kommunikation ska genomsyra hela skolans verksamhet. Hon poängterar att det är viktigt att eleverna får träna sig på socialt samspel och att lyssna aktivt. Detta är något som i stor utsträckning ingår i hennes

undervisning. Hon tror att denna slags träning kan utveckla elevernas sociala förmåga och bidra till att lösa sociala problem som kan uppstå i gruppen.

Att samtliga lärare arbetar med att utveckla elevernas sociala förmåga är viktigt för den socialiseringsprocess som eleverna medverkar i. Socialiseringsprocessen har en avgörande betydelse för elevernas roll som demokratiska medborgare (Modigh & Zackari, 2000). I socialiseringsprocessen ingår det även att respektera andra människor, vilket kräver förmågan att förstå en annan människa och kunna sätta sig in i hennes eller hans situation, vilket Skolverket menar ingår i utvecklandet av en god demokratisk kompetens (2011).

Lärare L(hög) är den enda läraren som alltid har ett demokratiskt tänkande under planeringen av sina lektioner. Lärare V(låg) anser att möjligheten att bedriva en demokratisk undervisning beror på vilken lektion hon har. Dock är det endast lärare L(hög) som ordagrant uttrycker att hon inte är fullärd för att kunna bedriva skolans demokratiska uppdrag, hon menar att det är en ständigt pågående process.

7.2. Tema 2: Den demokratiska gemenskapen, kulturen och klimatet på skolan

Båda lärarna på skola L(låg) anser att det inte finns någon god samverkan mellan personalen på skolan. Ett exempel på detta är att de gemensamma mötena som inte resulterar i några konkreta beslut. Lärare A(låg) berättar om möten som ska behandla det demokratiska uppdraget:

...nu sitter vi i skolmöte då varannan vecka och då ska sådana här saker tas upp och då tycker jag den gruppen är för stor. För att då är vi nästan 20 personer så att det blir väldigt jobbiga diskussioner för att alla kommer inte till tals, och man kommer aldrig till nått beslut på nått sätt... (2012-04-19).

Lärare A(låg) berättar också att det demokratiska uppdraget endast diskuteras i det lilla arbetslaget, och inte på möten med övrig personal på skolan. Hon tycker att det är lätt att tala om det demokratiska uppdraget i det lilla arbetslaget, men inte på stora möten. Båda lärarna på skola L(låg) anser att rektorn inte är en demokratisk ledare. Rektorn finns vare sig som stöd i det demokratiska arbetet, förmedlar ett demokratiskt förhållningssätt eller anordnar möten som berör detta. De menar att rektorn anser att elevrådsarbetet är det enda betydelsefulla demokratiska arbetet på skolan. Mot bakgrund av detta anser lärare V(låg) och A(låg) att de saknar förtroende för ledningen. Lärare A(låg) anser att skolans rektor och ledning är svag eftersom:

... här delegeras det ner till oss, så kommer hon och frågar kan du ta det här, kan du ta reda på hur det här förhåller sig kan du ge ett förslag på hur vi ska tänka, så så är det... nu är jag väldigt intresserad att sätta mig in i det men man märker ju också att det.. jag kan inte bestämma. Jag har ingen beslutsmakt om jag säger så...(2012-04-19).

Det ovan nämnda resulterar, enligt lärarna, i att en demokratisk anda saknas i verksamheten. Att skola L:s(låg) verksamhet inte karaktäriseras av ett demokratiskt arbetssätt eller en god demokratisk sammanhållning strider mot skolans demokratiska uppdrag eftersom alla som är verksamma i skolan ska förmedla samhällets grundläggande värden (Skolverket, 2011). Anledningen till att alla som är verksamma i skolan ska leva och verka demokratiskt beror enligt Modigh och Zackari på att lärare är företrädare för skolan. Lärares ledarskap ska

därför avspegla samhällets existerade normer, värderingar och maktförhållanden. Modigh och Zackari menar vidare att lärare är förebilder som eleverna tar efter, lärares och skolors ståndpunkt blir därför en norm eleverna kan tänkas sträva efter (2000). Med anledning av samverkansproblemen och bristen på demokratiskt tänkande i verksamheten anser lärare V(låg) och A(låg), att skolpersonalen inte föregår med gott exempel som demokratiska medborgare inför eleverna. Det kan ses som oroande eftersom det enligt forskning har påvisats vilken stor betydelse lärarens ledarskap och position som förebild har för eleverna. Oscarsson har kommit fram till att lärarens ledarskap har betydelse för elevers utvecklande av en demokratisk kompetens, både för deras intresse och för deras lärande (2003). Samanci anser också att lärarens ledarskap är en av de viktigaste faktorerna för elevers möjlighet till att utveckla en demokratisk kompetens. Samanci poängterar även vikten av att läraren inte endast ska förmedla demokratisk kunskap, utan även leva och verka demokratiskt. Genom detta ska elever få möjlighet att upptäcka en god demokratisk attityd och gott demokratiskt beteende (2002).

Lärarna på skola H(hög) anser, till skillnad från lärarna på skola L(låg), att de och deras kollegor föregår med gott exempel och är goda förebilder som demokratiska medborgare för eleverna. Detta grundar lärarna på skola H(hög) på den goda demokratiska samverkan, sammanhållningen samt förhållningssättet de har på skolan, där skolans personal kan föra en positiv dialog. Lärare K(hög) berättar att den goda samverkan kollegorna emellan resulterar i "... en slags demokrati det också att alla får yttra sig och faktiskt att man blir lyssnad på" (2012-04-24). Lärarna på skola H(hög) menar att skolans verksamhet utgörs av god demokratisk kultur där alla får vara delaktiga, såväl personal som elever. Rektorn är en god demokratisk ledare som lyssnar och bjuder in sina medarbetare. Lärare K(hög) exemplifierar detta med att alla har fått vara med och reviderat skolans regler. Båda lärarna på skola H(hög) anser dock att rektorn inte förmedlar det demokratiska uppdraget på någon djupare nivå, eftersom detta ämne endast har diskuterats på ett möte. Rektorn anser att det demokratiska tänkandet måste landa hos lärarna först eftersom lärarna är olika förtrogna med det, lärare L(hög) berättar att rektorn har sagt att:

... det måste landa dom här grejerna hos var och en var dom befinner sig så det går inte tvinga någon annan att samarbeta in i något annat utan först måste vi bara få landa i detta ... det tar lång tid innan man fattar hur det går till... man kan inte tvinga nån att jobba riktigt så om inte alla riktigt vill...(2012-05-10).

Båda lärarna på skola H(hög) poängterar dock att fler möten om det demokratiska uppdraget är viktigt för att en utveckling ska vara möjlig.

Lärarna på skola L(låg) anser att en anledning till att deras skolas verksamhet inte är demokratisk, beror på att demokratibegreppet tolkas på olika sätt bland skolans personal. Något annat som tolkas på olika sätt är skolans gemensamma regler. Båda lärarna menar att detta utgör ett hinder för genomförandet av det demokratiska uppdraget. Lärare V(låg) förklarar detta på följande sätt:

... om man tänker sig vilka förhållningsregler vi har på skolan eh vi har bland annat nolltolerans mot exempelvis hot och våld, men nolltolerans är väldigt subjektivt vad det innebär och eh bara det är det otroliga skillnader på och då blir det ingen nolltolerans, då blir det att man ser mellan fingrarna så att och pratar men då med någon så tar ju den andre det såklart personligt med en gång och då blir det ju ingen diskussion, det kan bli så inte alltid... (2012-04-25).

Att skola L:(låg) verksamhet inte bedrivs enligt ett demokratiskt arbetsätt eller har en god demokratisk sammanhållning kan, utifrån den forskning som vi tagit del av, förklaras på följande sätt: När samverkan och dialogen mellan lärarna och ledningen fungerar väl resulterade det i en god deltagardemokratisk utveckling och ett väl fungerande samarbete. På skola L(låg) behövs det därför mer samverkan och dialog för att en deltagardemokratisk utveckling ska bli möjlig (Jarl, 2004).

7.3. Tema 3: Skilda förutsättningar för skolor och dess lärare att bedriva det demokratiska uppdraget beroende på i vilket socioekonomiskt område skolan är belägen

Lärarna på skola H(hög) anser att alla skolor och dess lärare har samma förutsättningar att bedriva det demokratiska uppdraget. Lärare K(hög) berättar att hon tror "...att alla skolor har nästintill samma förutsättningar, det behöver ju faktiskt inte kosta någonting det handlar bara om tankesättet så att då tror jag faktiskt att alla skolor har samma förutsättningar" (2012-04-24). Lärare L(hög) anser att det endast:

...handlar om läraren och lärarens syn på läroplanen, sitt arbetssätt och elever .. vad har jag för syn! Allt bottnar hos pedagogerna. Eleverna vet ju inte så mycket utan det är ju vad jag bjuder in dom till och hur mycket jag känner att jag vill följa den nya läroplanen. Jag skulle kunna åka upp till Bergsjön och ha samma lektion imon... och det ska ju inte spela någon roll.. utan vad tänker ni om exempelvis en instruktion oavsett vilken bakgrund du har som sitter i salen... (2012-05-10).

Enligt forskning på området har lärare K(hög) och L(hög) en skev bild av skolors förutsättningar att arbeta med det demokratiska uppdraget. Detta eftersom det i denna forskning har framkommit att skolor inte har samma förutsättningar och att de individuella skillnader som finns i elevers bakgrunder är väsentliga (Almgren, 2006). Det framgår även av Modighs och Zackaris diskussionsmaterial att skolor har olika förutsättningar för att bedriva det demokratiska uppdraget. Detta beror bland annat på kön och kulturell- och socioekonomisk tillhörighet (2000).

Lärarna på skola L(låg) anser däremot att det existerar skilda förutsättningar för skolor att bedriva det demokratiska uppdraget, vilket stämmer överens med vad tidigare forskning på området har kommit fram till. De menar att dessa skilda förutsättningar bland annat beror på att elever i olika områden har olika hemförhållanden. Lärarna menar även att föräldrarna och eleverna i deras skola inte lever efter ett demokratiskt synsätt och inte har den demokratiska kunskapen eller medvetenheten som behövs för att förstå hur man ska leva och verka i ett demokratiskt samhälle. Lärare V(låg) berättar:

... att många barn har med sig, får med sig såklart hemmets kultur och sen så får dom aah det lilla i alla fall här i det svenska och många gånger så krockar ju det eeh och många gånger så tror jag inte ens barnen själva vet vart dom ska stå eeh för det kan vara väldigt skillnader i dom här kulturerna för det kan ju faktiskt vara så att hemma får dom faktiskt inte alls säga sin åsikt och vad dom tycker men här kommer vi och vill att dom ska säga varför vill du det här och varför vill du inte det här och det kan ju bli väldigt konstigt att man helt plötsligt ska uttrycka sig man kanske inte gör det i vanliga fall, jag tror ändå att det blir en väldigt krock, för många, inte för alla men ändå för ganska många... (2012-04-25).

Lärare V(låg) menar att elevernas hemkultur på detta sätt krockar med den västerländska kulturen i skolan. Eleverna hamnar därför i en kulturkrock i skolan, vilket påverkar lärarnas möjligheter att bedriva en demokratisk undervisning. Lärare A(låg) exemplifierar detta på följande sätt:

... dom vet inte riktigt vad det innebär dom tror att det är att få välja allt och vi har barn som kommer ifrån sådana kulturer där dom hemma får välja precis vad som helst och det ställs inga krav... och där tycker jag att vi hamnar i konflikt litegrann med det demokratiska begreppet, för att det är tolkningar som avgör det... det är oftast killar som är innan 12 års ålder så det är ju dom här barnen som är här där man får vara små prinsar innan man kommer upp dit efter det så kommer alla i deras omgivning och drar åt snaran, här är det ju inte så här måste man stå på egna ben och klara av dom sociala reglerna i tid så att det det krockar... (2012-04-19).

Forskning har visat att elever troligtvis möter andra budskap om utbildning och kunskapers betydelse i områden där flertalet föräldrar är lågutbildade än vad elever gör som befinner sig i skolor där de flesta föräldrarna är högutbildade (Almgren, 2006) Lärare V(låg) anser att de skilda förutsättningarna för att bedriva det demokratiska uppdraget beror på, som tidigare forskning kommit fram till, utbildningsnivån hos föräldrarna men även på elevers språkkunskaper och elevsammansättningen i klassen. Lärare V(låg) poängterar språkkunskapernas betydelse på följande sätt:

... dom har ändå dom språkliga kunskaperna om inget annat ehm än vad dom har här, så jag tror ändå att det gör skillnad för förutsättningarna är ju väldigt olika för dessa barn i dom här områdena ... du har inte likvärdig början ens eller ja det har du inte, för du ligger efter så många år bara i språket, bara det gör ju att du inte kan ha det likvärdigt för du ligger bakom så mycket.... (2012-04-25).

Språkkunskaper påverkar i synnerhet i vilken utsträckning som eleverna kan tillgodogöra sig politiska kunskaper. Forskningen har även påvisat att elevers kultur, hemförhållanden och språkkunskaper påverkar individen och därför också elevsammansättningen i en klass. En klass består av ca 25 individer som var och en bär med sig erfarenheter och färdigheter. Utifrån detta synsätt är det därför förståeligt att skolor med olika elevsammansättningar också har olika förutsättningar att bedriva en demokratisk undervisning (Almgren, 2006). Lärare V(låg) berättar att elevers olika medvetenhet, förståelse och förkunskaper leder till att:

...eleverna i den andra stadsdelen är mer medvetna om olika saker och ting än vad dom här är, så jag tror att dom är nog mer vana vid att argumentera framförallt för och emot, jag säger inte att alla är det men jag tror ändå att dom är mer vana vid att göra det... (2012-04-25).

Lärare V(låg) menar att elevernas svårigheter med att bland annat föra diskussioner och samtal innehållande argumentation påverkar skolors möjlighet att bedriva det demokratiska uppdraget. Hon anser utifrån ovanstående argument att det inte finns en likvärdig skola i Sverige, eftersom skolor och lärare inte har samma förutsättningar att bedriva det demokratiska uppdraget. Forskning visar att det faktum att skolor har olika förutsättningar som påverkar elevernas möjlighet att utveckla en demokratisk kompetens strider mot skolans likvärdighetsmål. I förlängningen kan det också hota det demokratiska samhället som sådant, eftersom en politisk ojämlikhet kan uppstå (Almgren, 2006).

8. Diskussion

8.1. Resultatdiskussion

Vårt syfte med denna undersökning har varit att jämföra hur lärare på två skolor som är belägna inom olika socioekonomiska områden arbetar med skolans demokratiska uppdrag. Vi kommer i resultatdiskussionen att diskutera om undersökningen har bidragit med ny kunskap, nya insikter eller nya perspektiv på ämnet. Vi kommer även att diskutera vilka praktiska konsekvenser resultatet har för skolans verksamhet. Slutligen kommer resultatens reliabilitet och validitet att diskuteras.

8.1.1. Slutsatser om pedagogers tankar om och arbete med skolans demokratiska uppdrag

Ett mönster som framträder i vårt material är att det är de lärare som arbetar mest demokratiskt som är mest osäkra på sitt arbete med det demokratiska uppdraget. Detta kan bero på att lärare som känner en osäkerhet i sin lärarroll eller känner att de inte är färdiglärda, kan vara mer mottagliga för förändringar och nya idéer. Önskan om en utveckling kan vara större hos en osäker lärare än hos någon som är nöjd och tillfreds med sig själv.

På skola L(låg) finns ingen god demokratisk anda kollegorna emellan eller mellan kollegorna och rektorn. Det finns inte heller någon god demokratisk ledning från rektorns sida. Däremot finns det en god demokratisk anda kollegor emellan och mellan kollegor och rektorn på skola H(hög). Lärarna på skola H(hög) anser att rektorn är en god demokratisk och lyhörd ledare. Skola H(hög) har uppnått de krav som finns för det demokratiska uppdraget, vilket skola L(låg) inte har gjort. Forskning har visat att när samverkan och dialogen mellan lärarna och ledningen fungerar väl, resulterade det i en god deltagardemokratisk utveckling och ett väl fungerande samarbete (Jarl, 2004). Ett ytterligare argument för att ledningen och samverkan har inverkan på arbetet med skolans demokratiska uppdrag är att om ett gott demokratiskt arbete ska kunna genomföras krävs det att varje lärare ges stöd och hjälp i sitt uppdrag. I dagsläget lämnas lärarna på skola L(låg) ensamma i sitt arbete, vilket gör det demokratiska uppdraget kvalificerat och svårt (Modigh & Zackari, 2000).

Att lärarna i skola L:s(låg) verksamhet inte betar sig demokratiskt gentemot varandra gör att de inte blir goda demokratiska förebilder i skolan. Detta kan komma att påverka eleverna i stor utsträckning, eftersom lärare ska leva och verka demokratiskt för att elever ska få möjlighet att upptäcka och bli förtrogna med en god demokratisk attityd och ett gott demokratiskt beteende (Samanci, 2002). Vår slutsats är att skolans sammanhållning och ledning påverkar skolans möjlighet att bedriva det demokratiska uppdraget vilket i sin tur påverkar elevernas förutsättningar att utveckla en god demokratisk kompetens och bli aktiva demokratiska medborgare.

Resultatet visar att det endast är på skola H(hög) som rektorn och alla lärare gemensamt och organiserat arbetar med värdegrunden. Lärarna på skola H(hög) har gått en SET-kurs, vilket visar att det finns en vilja ifrån skolan att utveckla arbetet med värdegrunden. På skola L(låg) talar varken lärare V(låg) eller A(låg) om att de arbetar med värdegrunden, dock har vi en förståelse för att lärare V(låg) också arbetar med värdegrunden, då hon uttrycker att det är viktigt att eleverna ska lära sig att respektera och visa hänsyn gentemot varandra. Utifrån detta drar vi slutsatsen att skola H(hög) har en gemensam tanke och vilja att aktivt arbeta med

värdegrunden medan skola L(låg) inte har det. Att värdegrundsarbetet inte är lika utbrett och sker i samma gemensamma anda på skola L(låg) som på skola H(hög), kan bero på den bristande demokratiska ledning och sammanhållning som råder på skola L(låg).

En slutsats som vi kan dra från vår undersökning och annan forskning på området är att det inte finns någon likvärdighet i skolan när det gäller möjligheter, eftersom det existerar olika förutsättningar för skolor och dess lärare att bedriva det demokratiska uppdraget. Forskning visar att det beror på skolors skilda klimat och kultur vilket resulterar i att elever får olika undervisning och på det sättet olika förutsättningar att tillgodogöra sig demokratiska och politiska kunskaper (Almgren, 2006). Elever undervisas därför på olika premisser vilket leder till orättvis behandling och regelbrott, då all utbildning enligt Skolverket ska vara likvärdig, oavsett i vilket område, kommun eller del av landet den bedrivs. Elever ska oavsett vilken skola de går i ges samma möjlighet att utveckla en demokratisk kompetens för att kunna leva och verka i det svenska samhället. Regelbrotten resulterar i att elever hindras från att utveckla förtroendet, kunskap och förståelse för det svenska samhället. Denna kompetens är nödvändig för att elever i framtiden ska kunna delta aktivt i samhällets demokratiska val och beslut (2011).

Att det inte finns en likvärdig skola när det gäller bedrivandet av det demokratiska uppdraget hotar det demokratiska samhället. Forskning visar att det faktum att skolor har olika förutsättningar påverkar elevernas demokratiska kompetens och hotar därför möjligheten för det demokratiska samhället att i framtiden bestå av en politisk jämlikhet (Almgren, 2006)

Resultatet visar att de skilda förutsättningarna, enligt lärarna på skola L(låg), beror på i vilka områden skolorna är belägna. Eleverna bor i områden som i väsentlig grad skiljer sig åt när det gäller utbildningsnivå och antal utomlands födda invånare, vilka är två betydelsefulla socioekonomiska variabler. I dessa variabler inryms bland annat olika kultur och språkkunskaper vilket påverkar elevsammansättningen i klassen. Det leder till konsekvenser för skolors förutsättningar att arbeta med det demokratiska uppdraget. En annan anledning till att det demokratiska uppdraget kan vara svårt att genomföra på skolor som är belägna i områden med låg socioekonomisk status kan vara att resurser fördelas olika i jämförelse med en skola som ligger i ett område med hög socioekonomisk status. I en skola med låg socioekonomisk status kan exempelvis mer vikt läggas på språkutveckling, därför kan arbetet med det demokratiska uppdraget hamna i skymundan. På detta sätt kan förväntningarna på det demokratiska uppdraget bli lägre på skolor med låg socioekonomisk status än på skolor med hög status. Om förväntningarna på att utföra det demokratiska uppdraget är låga, blir även förutsättningarna för arbetet sämre (Modigh och Zackari, 2000).

Skolor i Sverige ska följa Lgr11. Denna läroplan baseras på den västerländska kulturen. Skolor i socioekonomiskt låga områden innefattas till större del av elever med annan kultur än den västerländska. Detta kan medföra att en kulturkrock uppstår för eleverna i skolan. Lärarna skola L(låg) var mycket medvetna om att denna kulturkrock uppstår och försvårar förutsättningarna för att arbeta med det demokratiska uppdraget. En slutsats är därför att då dessa lärare är medvetna om detta, kan det göra att de omedvetet sänker sina förväntningar på att lyckas med att arbeta demokratiskt i undervisningen och i skolans övriga verksamhet.

Ett resultat av vår undersökning är att det endast är hos lärarna på skolan som ligger i området med låg socioekonomisk status som det finns en medvetenhet om skolors olika förutsättningar att lyckas med det demokratiska uppdraget. Lärarna på skola H(hög) anser att skolor har samma förutsättningar att arbeta med det demokratiska uppdraget, eftersom det inte kostar

någoting utan bara handlar om tanke- och arbetssätt. Det är möjligt att lärare K(hög) och L(hög) inte har förståelse för skolans skilda förutsättningar eftersom de inte har stött på de hinder som lärare V(låg) och A(låg) möter.

En slutsats som kan dras på grundval av vår undersökning är att det inte beror på enskilda lärare om skolan uppnår det demokratiska uppdraget, utan på skolans förutsättningar och om det finns en demokratisk anda och ledning på skolan. Om det skulle bero på den enskilde läraren, skulle båda lärarna som är verksamma på den skola som inte uppfyllde det demokratiska uppdraget arbeta minst demokratiskt och båda lärarna på den skola som uppfyllde det demokratiska uppdraget arbeta mest demokratiskt. Vårt resultat visar att så är inte fallet! Resultatet visar att den lärare, som är verksam på den skola som inte uppfyllde det demokratiska uppdraget, är den lärare som också arbetar mest demokratiskt. Resultatet visar även att den lärare som arbetade näst minst demokratiskt är verksam på den skola som uppfyllde det demokratiska uppdraget.

Forskning visar att undervisningen i skolor med högre socioekonomisk status och färre antal utlandsfödda elever präglas av den deliberativa demokratimodellen. Undervisningen i skolor med låg status och stort antal utlandsfödda elever präglas istället av den deltagar demokratiskamodellen och elevinflytande (Almgren, 2006). Resultaten visar att det förekommer ett öppet klassrumsklimat på både skola L(låg) och H(hög). Ett öppet klassrumsklimat med öppna samtal och diskussioner ingår i den deliberativa demokratimodellen. Därför strider våra resultat mot Almgrens, eftersom vårt resultat visar att de öppna samtalen och diskussionerna som förs på de båda skolorna ligger på olika nivåer men ingår båda i den deliberativa demokratimodellen. Att samtalen och diskussionerna ligger på olika nivåer, på skola L(låg) och H(hög), beror på de olika förutsättningar som en skild socioekonomisk status medför, ett exempel på en förutsättning är språket som påverkar på vilket sätt ett samtal eller en diskussion kan föras.

8.1.2. Undersökningens resultats reliabilitet och validitet

För att undersökningens resultats reliabilitet skulle bli god, förhöll vi oss kritiska och granskade under genomförandet av undersökningen. Detta för att säkerställa sanningsenligheten och giltigheten av resultaten. Något som kan ha påverkat reliabiliteten är om lärarna inte ville lämna ut den skola de är verksamma på och därför förskönade sin berättelse. Dock upplevde vi att lärarna under intervjusamtalen kände förtroende för oss och därför inte förskönade sin berättelse. Vi betraktar därför undersökningens reliabilitet som god.

För att även undersökningens validitet skulle bli god, har det insamlade materialet under undersökningens gång kopplats samman med den teoretiska anknytningen och den tidigare forskning som behandlats ovan. Resultaten har kunnat sättas i relation till den teoretiska anknytningen och den tidigare forskningen. Utifrån de resultat som framkommit har vi tagit fram nya teoretiska antaganden som vi anser är giltiga och hållbara. Vi betraktar därför undersökningens validitet som god.

8.2. Sammanfattande diskussion

Undersökningens resultat har visat att det finns skilda förutsättningar för skolor som är belägna i olika områden att arbeta med skolans demokratiska uppdrag. Det har visat sig att det endast var lärarna på skolan L(låg) som var medvetna om att det finns skilda förutsättningar för arbetet med det demokratiska uppdraget. Det är möjligt att lärarna på skola H(hög) inte har förståelse för skolans skilda förutsättningar eftersom de inte stött på de hinder som lärarna på skola L(låg) möter.

Undersökningen har visat att det finns en tydlig skillnad på skolornas sammanhållning och ledning. Skola L(låg) har en svag demokratisk ledning och sammanhållning. Skola H(hög) har däremot en god demokratisk ledning och sammanhållning. Att lärarna i skola L:s(låg) verksamhet inte betar sig demokratiskt gentemot varandra gör att de inte blir goda demokratiska förebilder i skolan. Vår slutsats är att skolans sammanhållning och ledning påverkar skolans möjlighet att bedriva det demokratiska uppdraget, vilket i sin tur påverkar elevernas förutsättningar att utveckla en god demokratisk kompetens och att bli aktiva demokratiska medborgare.

En förklaring till varför skolor och dess lärare i olika områden har skilda förutsättningar för att arbeta med det demokratiska uppdraget är att eleverna i väsentlig grad skiljer sig åt mellan dessa områden sett till föräldrars utbildningsnivå och etnisk tillhörighet, vilka är två i sammanhanget betydelsefulla socioekonomiska variabler. I dessa variabler inryms bland annat kulturell tillhörighet och språkkunskaper, vilket påverkar möjligheten till att tillgodogöra sig undervisning om demokrati.

Slutligen har undersökningen visat på en viktig slutsats som förtjänar att framhävas. Slutsatsen är att det inte finns någon likvärdighet i skolan när det gäller förutsättningar att bedriva det demokratiska uppdraget. Att det inte finns en likvärdighet i detta avseende hotar det demokratiska samhället, eftersom eleverna inte ges samma möjligheter att utvecklas till aktiva demokratiska medborgare. Detta kan resultera i politisk ojämlikhet i framtidens demokratiska samhälle.

8.3. Vidare forskning

Det vore intressant att genomföra en mer omfattande undersökning av samma karaktär som denna, men med ett större antal skolor i Sverige. Undersökningens resultat har visat att det inte beror på vilken skola lärarna är verksamma i, för att användandet av goda demokratiska arbetsmetoder ska vara möjliga i undervisningen. Det beror snarare på det klimat och den kultur som finns på skolan. Det skulle därför vara intressant att intervjua lärare på fler skolor från socioekonomiska områden med både hög och låg status för att se om det förhåller sig på samma sätt.

En slutsats som framkommit efter genomförd undersökning är vikten av att skolan har en god demokratisk ledning och rektor för att det demokratiska uppdraget ska vara möjligt att uppfylla. Därför vore det intressant att intervjua rektorer från skilda socioekonomiska områden för att undersöka deras tankar och arbetssätt, i bedrivandet av en verksamhet som ska uppfylla målen för skolans demokratiska uppdrag. Vidare kan en koppling göras mellan denna undersökning och vår undersökning för att jämföra rektorers och lärares tankar och arbetssätt om det demokratiska uppdraget.

9. Referenslista

- Almgren, E. (2006). *Att fostra demokrater. Om skolan i demokratin och demokratin i skolan.* (Akademisk avhandling) Uppsala: Uppsala universitet
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber.
- Dovemark, M. (2004). *Ansvar – flexibilitet – valfrihet. En etnografisk studie om en skola i förändring.* (Akademisk avhandling) Göteborg: Göteborgs universitet
- Jarl, M. (2004). *En skola i demokrati. Föräldrarna, kommunen och dialogen.* (Akademisk avhandling). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kaaling, J. (2010). *Befolkningsdata och sociala indikatorer. Göteborgs Stads 10 nya stadsdelsnämnder.* Göteborg: Göteborgs stadskansli, Samhällsanalys & Statistik.
- Liljestrand, J. (2011). *Det demokratiska samtalet.* 2012-04-04, från http://www.lararnasnyheter.se/PM4s68_71.html
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur AB
- Skolinspektionen. (2012). Från <http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/>
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden- finns den?* Stockholm. Liber AB.
- Oscarsson, V. (2003). *Elevers demokratiska kompetens.* 2012-04-02, från http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/23012/1/gupea_2077_23012_1.pdf
- Samanci, O. (2010). *Democracy Education in Elementary Schools, The Social Studies, 101:1, 30-33.* Florence, Kentucky: Routledge Taylor & Francis Group
- Skolverket. (2011). 2012-04-19, från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/demokrati-som-uppdrag>
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11.* 2012-04-17, från http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575
- Zackari, G., Modigh, F. (2000). *Värdegrundsboken, om samtal för demokrati i skolan.*
- Vetenskapsrådet. (2002). 2012-03-29, från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1.1

Hej

Våra namn är Sofie Forslid och Jessica Johansson. Vi går sista terminen på lärarutbildningen och skriver för tillfället examensarbete. Syftet med examensarbetet är att undersöka hur pedagoger tänker och arbetar med skolans demokratiska uppdrag, därför skulle vi vilja intervjua 2-3 pedagoger på er skola. Intervjuerna är anonyma, varken namn på intervjupersoner eller skola kommer nämnas i examensarbetet. Intervjuerna kommer hållas enskilt och ta cirka 30-40 minuter.

Vi skulle vara mycket tacksamma om ni ville delta i intervjuerna och föra vidare den kunskap ni besitter. Hör gärna av er till någon av oss, kontaktuppgifterna finns här nedan.

Med vänliga hälsningar Sofie & Jessica

Kontaktuppgifter

Sofie
0705102474
sofie.forslid@hotmail.com

Jessica
0707651278
jessica.s.johansson@hotmail.com

Bilaga 1.2

Intervjuguide

Inspelningsinstrument

Ljudinspelning med hjälp av en smartphone.

Intervjumetod

En kvalitativ halvstrukturerad samtalsintervju.

Tema

Undersöka hur lärare tänker om och arbetar med skolans demokratiska uppdrag.

Förslag på frågor här ingår Inledande frågor, Uppföljningsfrågor, Indirekta frågor

1. Vad är demokrati för dig?
2. Vad är en demokratisk medborgare för dig?
3. Hur tänker du kring skolans demokratiska uppdrag? Kan du ge exempel på det?
4. Hur arbetar du med skolans demokratiska uppdrag? Kan du ge ett exempel på det?
5. Hur tror du andra lärare på skolan tänker om skolans demokratiska uppdrag? Varför?
6. Hur tror du andra lärare på skolan arbetar med skolans demokratiska uppdrag? Varför?
7. Hur förmedlar rektorn skolans demokratiska uppdrag till er lärare?
8. Känner du att ni lärare får stöd av rektorn i ert arbete med skolans demokratiska uppdrag?
Kan du ge exempel?
9. Vad anser du om skolans förutsättningar att utveckla elever till demokratiska medborgare?
Varför? Vill du att det ska ske en förändring? Hur?
10. Vad anser du om dina förutsättningar att bedriva en undervisning som är utformad efter skolans demokratiska uppdrag? Varför? Vill du att det ska ske en förändring? Hur?
11. Tror du att skolor har skilda förutsättningar för att arbeta med det demokratiska uppdraget? Varför? Vill du att det ska ske en förändring? Hur?

Andra frågor som kommer användas under samtalsintervjun är: Sonderande frågor "Kan du säga något mer om det?", "Kan du ge en mer detaljerad beskrivning av vad som hände?" och "Har du fler exempel på detta?". Specificerade frågor "Vad tänkte du då?" och "Hur reagerade du?". Tolkande frågor "Du menar alltså att...?", "Är det så att du upplever att...?" "Kan du se något samband...?".

Övrigt

"Det finns möjlighet att göra förändringar vad gäller frågornas form och ordningsföljd om så krävs för att följa upp svaren och berättelserna från de intervjuade" (Kvale, 1997, s, 117).
"Den intervjuade bör få en bakgrund till intervjun genom en orientering före och efter intervjun. Intervjuaren berättar kort om syftet med intervjun, användning av bandspelare och så vidare, undrar om den intervjuade har några frågor innan intervjun börjar" (Kvale, 1997, s, 120).

Bilaga 1.3

Utdrag ifrån skolinspektionen (exakt citerat, står därför som citat)

Skolinspektionens utlåtande och beslut om att skola L(låg) inte uppnått kraven för skolans demokratiska uppdrag.

”Vid skola L(låg) finns det stora variationer beträffande arbetet med att ge eleverna ett aktivt inflytande över utbildningen. Det finns vid skolan ingen gemensam planering för hur eleverna ska ges ökat inflytande utifrån ålder och mognad. Omfattningen av inflytande blir istället avhängigt vilka pedagoger eleverna möter i sin skolgång.

Grundläggande värden och inflytande

Eleverna ges inte ett aktivt inflytande över utbildningen.

Ni ska därför vidta åtgärder för att förbättra arbetet med grundläggande värden och inflytande. I detta ingår att:

- Utformningen av inflytandet anges i planeringen av verksamheten och skolan har en tydlig progression för att ge eleverna ökat inflytande utifrån ålder och mognad (Lgr 11 2.3 Övergripande mål och riktlinjer, Elevernas ansvar och inflytande)
- Eleverna har ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll (4 kap, Lgr 11 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter, 2.3 Övergripande mål och riktlinjer, Elevernas ansvar och inflytande, 2.8 Övergripande mål och riktlinjer, Rektorns ansvar).

Bedömningsområde: Grundläggande värden och inflytande

Bedömning: Eleverna ges inte aktivt ett inflytande över utbildningen.

Motivering:

Enligt skollagen ska barn och elever ges inflytande över utbildningen. Enligt läroplanen ska läraren svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar. Rektor har ansvaret för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas.

I skola L:s(låg) Verksamhetsplanering för 2011, under rubriken *Verksamhetside*, står bland annat att ”Eleverna ska vara aktiva i planering, genomförande och utvärdering.”

I skolans kvalitetsredovisning, som Skolinspektionen tagit del av vid tillsynen, finns rubriken Elevernas ansvar och inflytande med som ett prioriterat arbetsområde. Det är svårt att av kvalitetsredovisningen utläsa hur verksamheten bedömer att de lyckats med sitt arbete inom detta område, då det till stor del saknas en bedömning av skolans måloppfyllelse och en analys utifrån densamma. Av kvalitetsredovisningen framgår att det finns klassråd, elevråd och matråd vid skolan och att det genomförts en elevenkät. Det finns ingen redovisning av måloppfyllelsen beträffande arbetet med att ge eleverna ett aktivt inflytande över utbildningen, eller en bedömning av huruvida eleverna ges ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Den slutsats som dras i kvalitetsredovisningens är att *”Vi vuxna behöver utveckla lyhördheten inför barns behov och hitta struktur och former för detta.”*

Vid intervjuer med elever ges bilden av att det varierar mellan olika klasser beträffande hur delaktiga eleverna är i planeringen och utvärderingen av utbildningen. Några elever säger att ” det är läraren som berättar vad vi ska göra”, medan andra mer utförligt berättar om hur de kan vara med och påverka i klassrummet. Vid personalintervjuerna ger lärare exempel på ett medvetet arbete med att ge eleverna ansvar och inflytande över utbildningen. Precis som framkom av intervjuerna med eleverna bekräftar personalen att det finns variation mellan olika klasser i vilken utsträckning eleverna kan vara med och påverka arbetssätt och undervisningens innehåll. Intervjuade lärare konstaterar att det inte finns något gemensamt synsätt när det gäller elevinflytande utan att det är upp till varje lärare att bestämma hur och i vilken utsträckning man arbetar med detta. Rektor bekräftar att det finns variationer kring hur personalen följer de riktlinjer som skolan beslutat om, men menar att det inte är upp till varje lärare att bestämma hur man arbetar med elevernas inflytande över utbildningen.

Av utredningen framgår att eleverna vid skola L(låg) inte ges ett aktivt inflytande över utbildningen eftersom utformningen av inflytandet inte anges i planeringen av verksamheten och skolenheten inte har en tydlig progression för att ge eleverna ökat inflytande utifrån ålder och mognad. Eleverna har inte ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll. Verksamheten uppfyller därmed inte författningarnas krav och huvudmannen föreläggs att avhjälpa bristen” (Skolinspektionen, 2012, s 1-13).